

Mezinárodní faktory demokratizace

*Petr Klapal**

Abstract: *The text deals with research on the impact of international factors on democratization, which is neglected and marginalized topic in political science. The research objective is therefore to answer the question whether and how the international environment operate to the states and the undemocratic regimes with hegemonic party, relying mainly on the theory of Linkage and Leverage of Steven Levitsky and Lucan A. Way (2005, 2006, 2010), which is applied to two countries – Taiwan, which confirms their theory, and Singapore, which is contrary beyond.*

Key words: *comparative politics, non-democratic regimes, international influence, Taiwan, Singapore*

1. Úvod – představení tématu

Výzkum nedemokratických režimů a jejich pádů představuje jedno z dnes už klasických témat komparativní politologie, které ale s příchodem kategorie hybridních režimů a celkovým šířením demokracie v rámci tzv. třetí či čtvrté vlny dostalo nový impuls. Zatímco ale domácím faktorům liberalizace, demokratizace a konsolidace (O'Donnell a Schmitter 1986) jako jsou stav občanské společnosti a masové protesty, institucionální nastavení státu a režimu (forma vlády, volební a stranický systém, teritoriální distribuce moci), stupeň ekonomického rozvoje (ať už měřeno na celou zemi či dle podílu HDP na osobu), ekonomické krize, homogennost či heterogennost populace, doba formování státu po 2. světové válce, zkušenost s britskými nebo francouzskými institucemi v době kolonialismu, kultura či region, je věnována velká řada odborných článků a publikací, literatura věnována vlivu mezinárodních faktorů je početně spíše poddimenzována. První generace tzv. tranzitologů se totiž domnívala, že ve všech mírových případech byly vnitřní síly velmi důležité při určování směru a výsledku pokusu o přechod k demokracii, zatímco mezinárodní faktory hrály pouze vedlejší roli (Whitehead 1986: 4). Dnes je ale jejich vliv a důležitost uznávána a

zajímá se o ně celá řada renomovaných autorů, jako jsou např. už zmiňovaný Lawrence Whitehead (2007: 21), Georg Sørensen (2005: 41–51) či Steven Levitsky a Lucan A. Way (2006: 382–388),⁴² kteří k měření vlivu mezinárodních faktorů na trajektorii a vývoj zemí patřících do kategorie kompetitivního autoritářství⁴³ přicházejí s koncepty International Leverage a Linkage to the West, jejichž vliv se budeme snažit ověřit na konkrétních příkladech Singapuru a Tchaj-wanu, tj. dvou států, které si prošly dlouhotrvající vládou jedné hegemonické strany (viz Sartori 2005: 234) a posléze se zařadily do

⁴² V tomto textu bude jejich teorie a hypotézy kvůli zjednodušení vyloženy podle jejich ranější verze (Levitsky a Way 2006), která nebere v úvahu organizační sílu státu či vládní strany a jejich přidružených organizací (Levitsky a Way 2010).

⁴³ Dle Levitského a Waye (2010) platí, že: „Kompetitivní autoritářské režimy jsou civilní režimy, v kterých existují formální demokratické instituce, a které jsou vnímány jako primární prostředek pro získání moci, ale v nichž úřadující vláda zneužívá stát, čímž získává významnou výhodu proti svým oponentům. Tyto režimy jsou kompetitivní v tom, že opoziční strany používají demokratické instituce pro opravdovou soutěž o moc, ale ta není demokratická, protože hrací pole je vážně pokřiveno ve prospěch úřadující vlády. Soutěž je tak reálná, ale nespravedlivá.“ Toto vysvětlení je ale pouze orientační, pro lepší pochopení je nutno čerpat z originální práce.

kategorie kompetitivního autoritářství.⁴⁴ Zatímco v případě Leverage jde o stupeň či míru, do které jsou vlády citlivé na externí demokratizační tlak od relevantních vnějších aktérů a která je vyvíjena za pomoci pozitivní podmíněnosti, sankcemi, přesvědčováním či vojenskými zásahy (a omezena existencí regionální velmoci a vnějšími aktéry preferujícími stabilitu nad demokratizací, tedy relevantními aktéry jako jsou mezinárodní organizace, státy a média), u Linkage jde o hustotu vazeb (ekonomické, geopolitické, diplomatické, sociální a organizací) a přeshraniční toky (obchodu, investic, lidí a komunikací), která je výsledkem geografické blízkosti, koloniálního dědictví, vojenských okupací a dlouholetých geopolitických aliancí. Na základě těchto dvou pojmů pak přicházejí s hypotézami, že přítomnost externích aktérů, kteří neustále vyvíjejí demokratizační tlak či politiky (Leverage) ve spolupráci s vysokou hustotou ekonomických, kulturních, sociálních, politických a komunikačních vazeb na Západ (Linkage) zvyšují pravděpodobnost úspěšného přechodu k demokracii a že existence regionální moci jako alternativního zdroje moci, konfliktní cíle zahraniční politiky demokracii podporujících hráčů (zejména bezpečnostní a hospodářské zájmy) nebo konflikty v okolí (násilné střety, ekonomická krize atd.) omezují vliv Leverage a Linkage, což názorně ilustruje tabulka č. 1 (Levitsky a Way 2006: 383).

⁴⁴ V práci je použita „pracovní“ typologie Larryho Diamonda (2002: 5), ve které rozděluje politické režimy na liberální demokracie, volební demokracie, „nejasné“ režimy, kompetitivní autoritářství, hegemonické volební autoritářství a politicky uzavřené autoritářství podle dat organizace *Freedom House*, procent parlamentních křesel, které je v držení vládnoucí strany, procenta hlasů, které v prezidentských volbách získal kandidát vládnoucí strany, a počtu let, po něž je u moci stávající vládní elita.

2. Stanovení cílů dizertace

Takovýto druh výzkumu je důležitý nejen kvůli tomu, že je oblast a politika východní a jihovýchodní Asie v českém sociálněvědním výzkumu téměř neprobádaným tématem, ale i proto, že umožňuje lépe pochopit vliv mezinárodních faktorů, jako jsou humanitární a rozvojová pomoc, ekonomické sankce a diplomacie vůči nedemokratickým režimům a rozvojovým zemím vůbec. Takováto politika je klíčová nejen v momentě, kdy se jedná o přímou vojenskou intervenci, ale i v době míru, kdy na nedemokratické režimy působí přímý i nepřímý vliv a difúzní efekt. Navíc výzkum vlivu mezinárodních faktorů na demokratizaci představuje ve světové politické vědě spíše opomíjené a marginalizované téma, přestože jeho dopady mají přímý vliv i na reálnou politiku. Kromě práce Levitského a Waye (2005, 2006, 2010) ale téměř neexistuje kvalitní a validní teorie na dané téma, standardem jsou spíše popisné práce a zmínky, které se ale nesoustředí na mechanismus nezávislých proměnných na konkrétní výsledek. Na nedostatečný stav dosavadního bádání v otázce analýzy vzájemného působení mezi „mezinárodním“ a „vnitrostátním“ proto dlouhodobě upozorňuje např. dánský politolog Georg Sørensen, podle něhož jsou tyto pokusy poznamenány různými zjednodušeními, protože jsou velice často poměrně úzce zaměřeny (operují s jednosměrnou kauzalitou), autoři se soustředí na izolované aspekty „mezinárodního“ nebo „vnitrostátního“, jejich vzájemné působení je často chápáno jako vnější a vnitřní tlak na politické elity a konečně všechny „[...] mají tendenci považovat vztah mezi „mezinárodním“ a „vnitrostátním“ za statický, kde je dělicí linií suverénní hranice suverenity, jednou provždy určuje, co kam patří“ (Sørensen 2005: 27–28). Naším cílem proto nebude pouhé nalezení nutných a dostačujících

podmínek ne/úspěšného přechodu k demokracii dvou konkrétních států, ale na jejich základě se pokusit o (1) ověření platnosti hypotéz stanovených dvojicí autorů Steven Levitsky a Lucan A. Way, (2) zlepšení stávající teorie Linkage a Leverage (či vypracování teorie zcela nové) tak, aby měla lépe pozorovatelné důsledky a (3) získání nových dat o našich případech tak, aby byly dané důsledky skutečně pozorovány a sloužily k vyhodnocení teorie.

3. Teoretický a metodologický rámec práce

Protože nevíme, zda a jak přesně působí kauzální mechanismus spojující naše nezávislé proměnné (příčiny změn režimů) se závislou proměnnou (změny režimů), pokusíme se o kontrolované srovnání dvou či více případů lišící se jen v jedné charakteristice založené na Millově metodě rozdílu (A. Przeworski a H. Teune ji označují za strategii nejpodobnějších systémů, *most similar system design* – MSSD) s cílem zjistit vliv příčinných efektů nezávislých proměnných, což ale bude navíc doplněno o techniku sledování procesů (*process tracing*), jejímž cílem je identifikovat příčinné mechanismy spojující nezávisle a závisle proměnnou (Mahoney 2000: 412) a odhalit mnohé z aspektů komplexních příčinných vztahů, jakou jsou závislost na minulém průběhu (*path dependency*), zlomové body, interakční či difúzní efekty mezi zkoumanými jevy, asymetrická příčinnost, ekvifinalita nebo multifinalita (George a Bennett 2004). Tomu byl podřízen i výběr případů, které by se měly lišit v co nejméně kategoriích. Zvoleny proto byly Tchaj-wan a Singapur, tedy dva státy s dlouhou vládou hegemonické strany z prostředí Dálného východu, kde působil difúzní efekt slaběji než v prostředí střední Evropy nebo Latinské Ameriky (Whitehead 2007: 21; Levitsky a Way 2006: 380–382).

Zatímco ale Tchaj-wan se ke konci 20. století zařadil mezi nemnoho demokracií v oblasti Dálného východu, Singapur stále zůstává nedemokratický, přestože řada jeho charakteristik ho dnes řadí spíše do kategorie kompetitivního autoritářství (Ortmann 2011). Jak poukazují sami Levitsky a Way (2010: 343), Singapur pro ně představuje deviantní případ nezapadající do jejich teorie, protože i přes poměrně vysokou Linkage zůstal nedemokratický, zatímco Tchaj-wan se podle nich i díky silné vazbě na Spojené státy (Linkage) a nízkým Leverage zařadil mezi demokracie. Toto vysvětlení je zajímavé i v tom, že za nutnou (i když ne dostačující) podmínku východoasijských přechodů k demokracii je zpravidla pokládána masová mobilizace společnosti (Lee 2002: 830–837), která na Tchaj-wanu spolu s růstem bohatství a vznikem střední třídy hrála výraznou modernizační úlohu. Jiný pohled než Levitsky a Way má i Beatriz Magaloni, podle níž je pro nedemokratické režimy s hegemonickou stranou⁴⁵ neoptimálnější ta možnost, kdy je dlouhodobý ekonomický růst spojen s transfery zdrojů mezi voliče, kteří tak neinvestují volební podporu do jiných stran. V tomto případě nejsou nutné volební podvody pro udržení moci a represe, která pokud je použita, tak výhradně proti opozičním politikům. Naopak pokud je nedemokratický režim nucen používat (volební) podvody a represy, pak to pro něj má výrazně sebe-destrukční účinky (Magaloni 2006: 20–24). Jako prospěšné se nám proto jeví srovnání vývoje Singapuru a Tchaj-wanu s dalšími státy jihovýchodní Asie či s jinými nedemokratickými režimy za pomoci

⁴⁵ B. Magaloni definuje režim s hegemonickou stranou jako takový, kde je nepřetržitě u moci jedna strana v rámci semiautoritářských podmínek a kde se zároveň konají volby, jichž se účastní více stran. Charakteristickým rysem tohoto režimu je stabilita a jeho dlouhodobé trvání (více viz Magaloni 2009: 10–24).

výzkumné metody crisp sets (cs)QCA, což by nám mělo umožnit jak nalezení primárních cest k demokracii v podobě nutných a dostačujících podmínek minimálně u těchto dvou států, ale i potvrzení či vyvrácení naší teorie. Konkrétní data proto budou získána z primárních a sekundárních zdrojů, zejména z historických pramenů, rozhovorů a pamětí s předními politiky či tvůrci politik a ze soudobých dokumentů, které by nám měly umožnit i odhalit motivace a pohnutky jednotlivých aktérů.

4. Rozbor plánovaných kapitol

Samotná disertační práce bude členěna do celkem šesti hlavních kapitol, jež budou dále rozděleny na jednotlivé subkapitoly v několika úrovních. V první kapitole se pokusím o vysvětlení a shrnutí metodologických přístupů ke zkoumání nedemokratických režimů a tvorbě konceptů v politologii včetně jejich epistemologických a teoretických východisek. Druhá kapitola bude věnována představení hlavních směrů v soudobém bádání o nedemokratických režimech. Ve třetí kapitole budou detailně představeny práce a teorie zabývající se vlivem mezinárodního prostředí na nedemokratické režimy. Čtvrtá a pátá kapitola je pak zaměřena na představení konkrétních případových studií, na jejichž pozadí mohou být jednotlivé teorie konkrétně podchyceny. Šestá kapitola poté tvoří samotné jádro práce, neboť jejím cílem je pokusit se najít kauzální stav mezi námi zjištěnými proměnnými. Zde by měly být srovnány naše dva případy a využita výzkumná metoda crisp sets (cs)QCA. Konečně poslední sedmá kapitola slouží k rekapitulaci zjištěných faktů a nastínění vyhlídek vývoje výzkumu do budoucna.

5. Shrnutí dosavadního výzkumu a dostupných zdrojů

Následující výčet literatury není shrnujícím a zevrubným uvedením do tématu, ale spíše nastíněním okruhu literatury, se kterou bude v průběhu projektu pracováno, a představením problémů, které se mohou během psaní vyskytnout. Zatímco zprvu se v souvislosti s mezinárodními vlivy na nedemokratické režimy uváděly zejména vojenské zásahy a intervence – například Alfred Stepan (1986: 64–72) rozlišuje tři typy cest k demokracii, kde má hlavní slovo válka a dobytí: vnitřní restaurace po dobytí zvnějšku, vnitřní přeformulování a zvnějšku monitorované nastolení – později se začala řešit i otázka, zda se může demokracie šířit z jedné země na druhou jako lavinový efekt. Tento faktor, který se označuje i jako inspirace příkladem, nákaza, pronikání, napodobování či dominový efekt, je i tématem slavné knihy *Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století* Samuela P. Huntingtona (2008: 103). Dnes ale kromě difúzního efektu hrají roli i přímá podpora demokracie (*democracy promotion*) ze strany silných západních států (zejména USA), multilaterální kondicionalita související s mezinárodními organizacemi, napomáhání demokracii (*democracy assistance*) štědrými finančními dary a nadnárodní sít demokracii podporujících nevládních organizací (Levitsky a Way 2010, 38–39),⁴⁶ přestože shoda o míře vlivu těchto faktorů prozatím neexistuje.⁴⁷ Tyto faktory pak lze rozdělit na přímý a nepřímý vliv, kde mezi nepřímý vliv patří

⁴⁶ Tyto vlivy se dají dále dělit na přímé a nepřímé či na ty používající „měkkou“ a „tvrdou“ sílu (více viz Burnell 2008: 627; Schmitter a Brouwer 1999).

⁴⁷ Zatímco podle některých autorů jsou mezinárodní vlivy klíčové pro jejich další vývoj (např. Gleditsch 2002, Mansfield a Pevehouse 2006), jiní autoři je pokládají za sekundární nebo je dle nich jejich vliv dokonce přeceňován (Linz a Stepan 1996; Bratton a van de Walle 1997).

efekt přelévání z okolí, ekonomická liberalizace, šíření demokratických norem prostřednictvím médií a globální občanské společnosti a mezi přímý vliv politický dialog, napomáhání demokracii (např. od USAID, UNDP), politické podmiňování (např. Kodaňská kritéria z roku 1993) a vymáhání změn režimu. V projektu by měla být použita i literatura rozpracovávající teorii demokratizačních vln (Doorenspleet 2000 a 2005; Grugel 2002; McFaul 2002), ale i literatura zabývající se samotným difúzním efektem (Mansfield a Pevehouse 2006 a 2008; Carothers 2009; Gleditsch a Ward 2006) či rolí rozvojové pomoci v nedemokratických režimech (Burnell 2008; Knack 2004; Wright 2009).

6. Obtíže a problematická místa výzkumu

Co se týče problémů, v první řadě je potřeba zmínit problém aplikace západních konceptů na nezápadní společnosti, tedy zda ve stejném rámci srovnávat a aplikovat teorie na nestejnorodé politické útvary lišící se jak svým fungováním a formálními institucemi, tak politickou kulturou a strukturou společností tak, abychom se vyhnuli tzv. „pojmovému močálu“ či „natahování konceptů“ (*conceptual stretching*) definovaných Giovanni Sartorem (1991).

Tento problém, který lze označit jako spor segregacionistického a integracionistického přístupu ve

společenských vědách, přitom není vyřešen dosud (viz například Strmiska 2013: 166–177). Dále je třeba zmínit problematické aspekty tzv. Millových metod a zvláště metodě rozdílu, která sama o sobě nedokáže zhodnotit případnou mnohost příčin (interakční efekty), kvůli čemuž budou ve výzkumu použity i technika sledování procesů a výzkumná metoda crisp sets (cs)QCA. Navíc je ve společenské realitě velmi obtížné nalézt dva dokonale shodné případy, které se liší pouze v hodnotách sledovaného jevu, a vždy existuje možnost, že neznáme všechny relevantní aspekty srovnávaných aspektů či je špatně změříme (Kouba 2008: 109–108 a 114). I přes neexistenci pravého experimentálního prostředí, neschopnosti vzít v úvahu mnohost příčin či interakční efekty a arbitrárního požadavku na deterministickou příčinnost mají ale podle nás Millovy metody v sociálně-vědním výzkumu své místo, protože umožňují eliminaci alternativních hypotéz, analýzu odchylných případů i vhodný způsob organizace výzkumu, obzvláště pokud jsou kombinovány s jinými kvalitativními metodami (Kouba 2008: 132–134). Dalším předpokládaným problémem může být otázka sběru dat, kvůli kterým by měly být podniknuty studijní cesty na Tchaj-wan a Singapur, kde může být výzkum obohacen o analýzu archivních pramenů či metodu orální historie.

Tabulka 1: Tlak Linkage a Leverage na demokratizaci

	High Linkage	Low Linkage
High Leverage	Consistent and effective democratizing pressure (e.g. EU-Slovakia)	Intermittent and limited democratizing pressure (e.g. Europe/USA-Zambia)
Low Leverage	Consistent but diffuse, indirect democratizing pressure (e.g. USA-Mexico)	Weak external democratizing pressure (e.g. Europe/USA-Russia)

Zdroj: Levitsky a Way (2006: 388)

Zdroje

BRATTON, Michael a WALLE, Nicolas van de: 1998. *Democratic experiments in Africa: regime transitions in comparative perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

BURNELL, Peter: 2008. Promoting democracy. In: Caramani, Daniele: *Comparative politics*. New York: Oxford University Press.

CAROTHERS, Thomas: 2008. Democracy assistance. *Journal of democracy*, roč. 20, č. 1, s. 5–19.

DOORENSPLEET, Renske: 2000. Reassessing the three waves of democratization. *World politics*, roč. 52, č. 3, s. 384–406.

DOORENSPLEET, Renske: 2005. *Democratic transitions: exploring the structural sources of the fourth wave*. London: Lynne Rienner Publishers.

GEORGE, Alexander a BENNETT, Andrew: 2005. *Case studies and theory development in the social sciences*. Cambridge: MIT Press.

GLEDITSCH, Kristian Skrede a WARD, Michael D.: 2006. Diffusion and the international context of democratization. *International organization*, roč. 60, č. 4, s. 911–933.

GLEDITSCH, Kristian Skrede: 2002. *All international politics is local: the diffusion of conflict, integration, and democratization*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

GRUGEL, Jean: 2002. *Democratization: a critical introduction*. Houndmills: Palgrave.

HUNTINGTON, Samuel P.: 2008. *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK.

KNACK, Stephen: 2004. Does foreign aid promote democracy? *International studies quarterly*, roč. 48, č. 1, s. 251–266.

KOUBA, Karel: 2008. Využití Millových metod ve srovnávací politologii: metodologické předpoklady a problémy. *Politologica. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis* 6/2008, s. 107–136.

LEE, Junhan: 2002. Primary causes of Asian democratization. *Asian survey*, roč. 42, č. 6, s. 821–837.

LEVITSKY, Steven a WAY, Lucan A.: 2005. International linkage and democratization. *Journal of democracy*, roč. 16, č. 3, s. 20–34.

LEVITSKY, Steven a WAY, Lucan A.: 2006. Linkage versus leverage. Rethinking the international dimension of regime change. *Comparative politics*, roč. 38, č. 4, s. 9–40.

LEVITSKY, Steven a WAY, Lucan A.: 2010. *Competitive authoritarianism: hybrid regimes after the Cold War*. New York: Cambridge University Press.

LINZ, Juan J. a STEPAN, Alfred: 1996. *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore, USA: Johns Hopkins University Press.

MAGALONI, Beatriz: 2006. *Voting for autocracy: hegemonic party survival and its demise in Mexico*. Cambridge: Cambridge University Press.

MAHONEY, James: 2000. Strategies of Causal Inference in Small-N Analysis. *Sociological methods*, roč. 28, č. 4, s. 387–424.

MANSFIELD, Edward D. a PEVEHOUSE, Jon C.: 2006. Democratization and international organizations. *International organization*, roč. 60, č. 1, s. 137–167.

MANSFIELD, Edward D. a PEVEHOUSE, Jon C.: 2008. Democratization and the varieties of international organizations. *Journal of conflict resolution*, roč. 52, č. 2, s. 269–294.

McFAUL, Michael: 2002. The fourth wave of democracy and dictatorship. *World politics*, roč. 54, č. 2, s. 212–244.

O'DONNELL, Guillermo a SCHMITTER, Phillippe C: 1986. *Transitions from authoritarian rule: Tentative conclusions about uncertain democracies*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

ORTMANN, Stephan: 2011. Singapore: authoritarian but newly competitive. *Journal of democracy*, roč. 22, č. 4, s. 153–164.

SARTORI, Giovanni: 1991. Comparing and miscomparing. *Journal of theoretical politics*, roč. 3, č. 3, s. 247–257.

SARTORI, Giovanni: 2005. *Parties and party systems: a framework for analysis*. Colchester: ECPR Press.

SCHEDLER, Andreas: 2006. *Electoral authoritarianism: the dynamics of unfree competition*. Boulder, Colo.: L. Rienner Publishers, Inc.

SCHMITTER, Phillippe C. a BROWER, Imco: 1999. *Conceptualizing, researching and evaluating democracy promotion and protection* (http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/309/sps99_9.pdf;jsessionid=3FD1E01BCD175AED224D3880A91985E9?sequence=1, 8. 12. 2013).

SØRENSEN, Georg: 2005. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál.

STEPAN, Alfred: 1991. Paths toward redemocratization: theoretical and comparative considerations. In: O'Donnell, Guillermo, Schmitter, Phillippe C. a Whitehead, Laurence (eds.): *Transitions from authoritarian rule: Comparative perspectives*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, s. 64–84.

STRMISKA, Maxmilián: 2002. Srovnání (ne)rovnatelného: segregacionistický a integracionistický přístup ve výzkumu stran ve „starém“ a „novém“ světě. In: Fiala, Vlastimil a kol.: *Politické strany Afriky, Asie a Latinské Ameriky: rysy politického stranictví*. Brno: CDK, s. 166–177.

WHITEHEAD, Laurence: 1991. International aspects of democratization. In: O'Donnell, Guillermo, Schmitter, Phillippe C. a Whitehead, Laurence (eds.): *Transitions from authoritarian rule: Comparative perspectives*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, s. 3–46.

WHITEHEAD, Laurence: 1996. *The international dimensions of democratization: Europe and the Americas*. New York: Oxford University Press.

WRIGHT, Joseph: 2009. How foreign aid can foster democratization in authoritarian regimes. *American journal of political science*, roč. 53, č. 3, s. 552–571.

* **Mgr. Petr Klopal**, PetrKlopal@seznam.cz, Ústav politologie, FF UK v Praze, 2. ročník, prezenční forma, školitel: PhDr. Jan Bureš, Ph.D.